

Erika CINTULOVÁ
Muzeum
Kieżmark (Słowacja)

Fotografický fond Pienin na slovenskej a poľskej strane Vysokých Tatier

Pieniny photo collection on the Slovak and Polish side of the High Tatras

Zamagurie a Pieniny nesporne patria k najatraktívnejším oblastiam severného Spiša. Známa krása brehov Pienin, skál, prírody, prielomu Dunajca lákajú návštevníkov z rôznych kútov sveta, aby sa aspoň na chvíľu mohli ponoriť do tejto neopakovateľnej atmosféry čarokrásnej prírody a kultúrneho dedičstva.

Bohatý a nevyčerpatelný zdroj historického potenciálu tohto regiónu, jeho vzácna materiálna a duchovná kultúra sú aj v súčasnosti inšpiráciou pre mnohých odborníkov aj laikov – historikov, prírodovedcov, etnografov, archeológov, umelcov... Oblasť Zamaguria a Pienin presahuje hranice Slovenska, avšak národy a národnosti, ktoré obývali toto územie, mnohokrát pod vplyvom rôznych historických udalostí a faktov zdieľali rovnaké osudy a príbehy. Tu musíme mať na zreteli, že táto časť Spiša v minulosti patrila k najneúrodnejším a ekonomicky najslabším oblastiam Slovenska, čo malo následne dopad aj na silnú emigráciu jej obyvateľstva do Ameriky. Štúdium kultúrneho a historického potenciálu tohto územia je z týchto dôvodov možné sledovať z rôznych aspektov – historického, umeleckého, prírodovedného, archeologického...

Téma *Pieniny na starej fotografii* doposiaľ nebola celistvejšie spracovaná. Sumarizovanie všetkých dostupných údajov k tejto bolo pomerne problematické vzhľadom k tomu, že existujúce fotografie sa nachádzajú v prevažnej väčšine v súkromnom vlastníctve. Svedčí o tom aj ten fakt, že pri náhodilom výbere sme

našli u niektorých starších obyvateľov Zamaguria predovšetkým rodinné fotografie, ktoré z pochopiteľných dôvodov netvoria súčasť fondu archívov a múzeí. Výnimku predstavuje fotografický materiál, ktorý je súčasťou vedeckých výskumov, ako sú napríklad etnografický, prírodovedný a pod. Archívy a múzeá vo svojich fondoch evidujú, žiaľ, len nepatrné množstvo ekranických materiálov z oblasti Zamaguria a Pienin. Tie môžeme z technického aspektu rozdeliť na pozitívy a negatívy. Tematicky ich ďalej členíme na exteriérové a interiérové. Posledné z nich môžeme ďalej roztriediť na rodinné (osobné) a spoločenské. Samostatnú časť fondu v rámci ekranických materiálov tvorí fond Pohľadnice, z ktorých prevažná väčšina čerpala námety z fotografií.

Portrétné fotografie, prípadne ateliérové zábery sa v zbierkových fondoch nevyskytujú a keď, tak ako už bolo vyššie spomínané, tieto sa nachádzajú v súkromných zbierkach. Na týchto záberoch je zachytený predovšetkým jednoduchý človek – roľník, pltník, matka, deti... O tom, že sa zachovali portrétné fotografie aj v týchto oblastiach, svedčí aj národopisný výskum, ktorý urobil náš známy etnograf PhDr. Ján Olejník. Vnútorne vybavenie obytných izieb Zamaguria opisuje takto: „Kút nad stolom zdobili obrazy náboženskej povahy maľované na skle, lacné reprodukcie z pútí, kríže, plastiky, fotografie členov rodiny v rámkoch, predovšetkým tých, ktorí žili v cudzine (USA):¹

Na základe štúdia dostupných materiálov môžeme jednoznačne skonštatovať, že ateliéry v oblasti Zamaguria neboli založené. Súviselo to jednak z ekonomickými danosťami kraja a zároveň aj so životom jeho ľudí a ich prioritami. Tí, ktorí chceli zvečniť seba, prípadne svojich blízkych prostredníctvom fotografie, odchádzali do fotoateliérov do okolitých miest: Tatranská Lomnica, Kežmarok, Poprad, Spišská Nová Ves. Výnimočne sa nechali zvečniť putovnými fotografmi, o ktorých, žiaľ, nemáme faktografické údaje. Vzhľadom ku veľkej migrácii obyvateľstva sa zachovali fotografie z ateliérov zo zahraničia, predovšetkým z Ameriky.

Dramatická krása krajiny sa odrazila predovšetkým vo fotografiách, z ktorých mnohé boli použité ako námety pre pohľadnice.

Tematicky sú zamerané predovšetkým na prírodné krásy Pienin a Zamaguria.

V Ilustrovanom sprievodcovi po Spiši, Orave, Liptove a Čadci z roku 1921 sa spomína Spišské Zamagurie (okres Staroveský)². Predstavuje jeden z najpozoruhodnejších sprievodcov zo začiatku XX. storočia. Okrem množstva historických faktov, podrobnej charakteristike architektonických pamiatok obcí a mesta Spišská Stará Ves tu môžeme nájsť aj veľmi pozoruhodné fotografické zábery. Ich autormi sú napríklad Cz. Adamski, A. Szubert, Inž. Stefan Szostakowski, Józef Jaworski, K. Skorupka, Inž. Zygmunt Hepter. Sprievodca ponúka svojmu čitateľovi aj presne vytýčené turistické trasy s dôrazom na

¹ *Pieninský národný park*, AKCENT press service 1992, str. 161.

² *Ilustrowany przewodnik po Spiszu, Orawie, Liptowie i Czadeckiem*, Lwów – Warszawa 1921.

prírodné a architektonické krásy tejto časti Slovenska. Tu sa dočítame aj o Pieninách³: „Pieniny, to je malá skalnatá skupina vápencových hôr, viditeľných už od N. Targu, tiahnúcich sa od Czorsztyna do Szczawnice. Za Sromowcami ich rozdeľuje Dunajec, tvoriaci v ich strede niekoľko veľkých zákrut, ktorými sa vinie do Szczawnice, a to je ich najkrajšia časť. Do rieky sa zvažujú biele vápencové steny pokryté hustou vegetáciou a za každou zákrutou sa odkrýva stále niečo nové, krajšie s najviac poetickými pohľadmi“. Táto citácia najvýstižnejšie zachytáva aj najčastejšie sa opakujúce zábery Pienin a Zamaguria, ktoré majú charakter dokumentačný, ale v niektorých prípadoch aj umelecký. Mnohé zo záberov neskôr našli svoje uplatnenie aj vo forme pohľadníc. Niektoré námety máme možnosť vidieť aj v zborníkoch a publikáciách, ako sú TATERNIK, Turistaság és Alpinizmus, v ročenkách Karpatského spolku a v iných. Zvláštny pohľad sa naskytne divákovi na Pieniny v zime, keď Dunajec zamrzá a cestu po ňom hlavne v minulosti bolo možné prejsť na saniach alebo na lyžiach. Žiaľ, zábery takéhoto charakteru sa nezachovali v dostupných materiáloch.

Novšie zábery Pienin a Zamaguria môžeme nájsť v publikácii Pieninský národný park (AKCENT press service 1992). Okrem množstva faktografických údajov z oblasti prírody, človeka vo vzťahu ku prírode, ochrany prírody nájdeme tu aj množstvo fotografického materiálu, kde ako autori sú uvádzaní B. Mrhová (napríklad záber Ulica v Lesnici, Tri koruny, Haligovský potok pri Červenom Kláštore – všetko zábery z obdobia rokov okolo 1958), Ľ. Panigaj (Vápencové stráne, prielom Dunajca...). B. Mrhová pracovala vo Výskumnej stanici a múzeu Tatranského národného parku ako dokumentaristka – fotografka. Počas etnografických výskumov Dr. Jána Olejníka ho sprevádzala na jeho cestách a zanechala bohatý fotografický fond z národopisu, folkloristiky a dejín umenia. Bola známa aj ako maliarka. Jej zábery majú nádych poetičnosti, precíznosti a profesionality.

Množstvo záberov v publikácii pochádza od M. Proháczkovej. Väčšina z nich má hodnotu dokumentárnych záberov, ale veľa snímok je ladených v umeleckej rovine: (Pasenie oviec, Upravená studnička v Červenom Kláštore, Pohľad na Tri koruny, Zamagurská krajina, Pltníci na Dunajci, Chránený prírodný výtvor Haligovské skaly, Typická krajina Zamaguria...) Z ďalších fotografov treba spomenúť I. Vološčuka, P. Repku, M. Eliáša, V. Vydru. Vďaka všetkým týmto fotografom sa podarilo zachytiť nádherné prírodné krásy a zákutia Zamaguria a Pienin, ich flóru, faunu, architektúru.

Pri štúdiu fotografických materiálov Pienin a Zamaguria sme získali potrebné informácie z inštitúcií na Slovensku (múzeá a archívy), ale taktiež aj na poľskej strane sa vo fondoch nachádza množstvo ekranických dokladov – predovšetkým pohľadníc.

³ Tamže, str. 117.

Je potešiteľné, že vzácny fotografický fond sa nachádza vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach. Poďakovanie za poskytnuté informácie a možnosť štúdia týchto materiálov patrí vedeniu múzea a odbornému pracovníkovi – pánovi Štefanovi Halčinovi.

Samotný súbor fotografií z oblasti Zamaguria a Pienin predstavuje množstvom nie veľmi veľkú, ale o to vzácnejšiu a hodnotnejšiu zbierku 4 kusov fotografií (ide o čierno-biele pozitívy, ktoré sú nalepené na sivohnedom prírodnom papieri s mramorovým vzorom, formát A4). Tieto fotografie sú pozitívmi zo sklenených dosiek s vyobrazením Červeného Kláštora a Dunajca (kostolík, potok pri Červenom Kláštore, Dunajec s pltníkmi, prielom Dunajca).

Ďalší unikátny záber Pienin pochádza z ateliéru Karola Divalda a je z roku 1889. Ide o Panorámu brál a koruny medzi Niedzicou a prielomom Dunajca. Fotografia je nalepená na kartónovej podložke smotanovej farby, rozmery 37,5 × 29,5 cm. Fotografia je z cyklu Centrálne Karpaty a Pieniny. Je na nej záber lesa v pozadí s horstvom Pienin a Troch korún. Na kartónovej podložke na lícnej strane sú tlačené texty v jazyku nemeckom a maďarskom a fotografia je olemovaná rámčekom (tlač).

Medzi unikátne akvizície múzea patrí súbor stereofotografií Dunajca (5 ks) z roku 1903. Ide o hnedobiele lesklé pozitívy, ktoré sú nalepené na kartóne smotanovej farby. Fotografie (2 kusy na jednom kartóne) sú vyhotovené špeciálnym aparátom na stereosnímky s dvoma objektívmi. Rozmery jednotlivých fotografií sú 7,2 × 16,3 cm, rozmery podložky: 9 × 17,9 cm. Text je ručne písaný čiernym tušom na líci kartónovej podložky: 1903 A Dunajecz (niekde uvádzané A Dunajecz szoros, A Dunajecz mentén – v slovenskom preklade Priesmyk Dunajca a Pozdĺž Dunajca). Fotografie pravdepodobne pochádzajú z ateliéru Divaldovcov (uvedené na evidenčných kartách).

Zo súkromnej zbierky Štefana Halčina pochádza zaujímavá fotografia vo forme pohľadnice z roku 1923. Na zábere sú turisti na plti (2 muži v uniforme, 3 ženy s dievčaťom, pltník v goralskom odeve). Na líci fotografie je ručne písaný text: SZCAWNICA 1923.

Ďalší súbor predstavujú pohľadnice, ktoré sú urobené na spôsob fotografie na rube s tlačou. Ide o brómografické reprodukcie: Pieniny-Ozdravovňa Tri koruny, vydavateľstvo Lumen, Liptovský Mikulár, 1935, rozmery 14,2 × 9,1 cm. Červený Kláštor-Hotel Dunajec, vydavateľ VPL – Vydavateľstvo politickej literatúry, autor fotografie Ľudovít Absolon, rozmery 14,8 × 10,5 cm, nedatované. Červený Kláštor – Pieniny, vydavateľ Tvar, Bratislava, nedatované. Pohľadnica Pieniny je vyrobená svetlotlačou a vyšla vo vydavateľstve Polonia, Krakow.

V zbierkovom fonde Múzea v Kežmarku sa nachádza celkovo 8 fotografií s tematikou Pienin. Jedna z fotografií zachytáva zväčšeninu fotografie dreveného kríža s korpusom z kostola Červeného Kláštora pochádzajúceho asi z roku 1500. Obraz je na lesklom papieri formátu 29,9 × 40 cm v ráme, na mäkkom kartóne bielej farby s rozmermi 39,7 × 53,5 cm. Autorom fotografie je Siegbert Bauer,

Mníchov, autor fotografií v knihe *Nemecké umenie na Spiši* (Oskar Schürer – Erich Wiese: *Deutsche Kunst in der Zips*, Brno 1938).

Súbor fotografií (3 kusy) z Pienin sa nachádza aj vo forme zarámovaného obrazu, pod sklom (z pozostalosti známej kežmarskej barónky H. M. Szirmay). Na záberoch dominuje Dunajec v pozadí s Troma korunami. Autor fotografií je neznámy a taktiež chýba aj datovanie.

Od známeho kežmarského fotografa – amatéra Emila Kiefera pochádza zvyšných 5 fotografií Pienin (Dunajec s Troma korunami, auto na ceste do kúpeľov Smerdžonka, muž a dieťa pri Dunajci, Červený kláštor a Tri koruny) Datovanie: 30. roky XX. storočia. Z pozostalosti profesora Alfreda Grosza – profesora na kežmarskom lýceu – sa zachovalo celkovo 5 sklenených dosiek s rozmermi 8,3 × 8,3, na ktorých sú zábery zámku v Niedzici a ženy v krojoch.

V zbierkovom fonde Ľubovnianskeho múzea v Starej Ľubovni sú evidované 4 kusy pohľadníc s tematikou Pienin. Z cyklu *Čaro starých pohľadníc* sa zachovali tri zábery: *Plavba po Dunajci v roku 1906*, *Červený Kláštor v roku 1926*, *Plavba po Dunajci pod Sokolicou, 1908*. Pohľadnice vyšli vo vydavateľstve READY, Košice. Ide o kópie starých záberov: 2 sú čiernobiely, 1 je kolorovaná. Posledná pohľadnica zachytáva Pieniny s Dunajcom. Ako nakladateľ je uvedený Pavel Kuchta, obchodník, Spišská Stará Ves.

V Šarišskom múzeu v Bardejove evidujú pod ev.č. H-16635 fotografiu od Karola Divalda st. z roku 1889, zobrazujúcu krajinu pri rieke s hradom v pozadí. V texte sú uvedené PIENINY. Rozmery fotografie sú 48 × 63 cm.

Podtatranské múzeum v Poprade na základe získaných informácií od riaditeľky múzea PhDr. Magdalény Bekessovej vo svojom fonde nemá fotografie k danej problematike. Taktiež Múzeum TANAPu eviduje len jediný záber, a to pohľadnicu *Zamaguria zo 70. rokov XX. storočia*.

V archíve v Levoči (MV SR ŠOA) sa nenachádza ani jedna fotografia s tematikou *Zamaguria* a Pienin. Avšak pomerne dobre je tu zastúpený fond pohľadníc, z ktorých sú mnohé zaujímavé a jedinečné.

Na jednej pohľadnici je zachytený oltár z Červeného Kláštora pochádzajúci z 13. storočia s časťou gotickej bohato zdobenej klenby. Pohľadnica je nalepená na kartóne, je čiernobiela a bola vydaná v Budapešti pred rokom 1918. Vydavateľ: Magy. Fenynyomdai Reszv. Tára.

Ďalšia pohľadnica vo forme korešpondenčného lístka má rozmery 140 × 90 cm a je na nej vyobrazená prírodná scenéria Červeného Kláštora, Dunajec v pozadí s kláštorom, Pieniny a Tri koruny. Texty na pohľadnici sú v jazyku poľskom, nemeckom a anglickom. Bola vydaná pred rokom 1901, tlač je kolorovaná do zelena, vydavateľ: S. Semmel. Pohľadnica je vyhotovená formou litografie.

Zaujímavá pohľadnica vydaná v roku 1908 je s vyobrazením rímsko-katolíckeho kostola v Spišskej Starej Vsi. Ide o veľmi pekný a netypický záber (inv.č.513). Feitzinger Ede – ako vydavateľ sa uvádza pod jeden záber Spišskej Starej Vsi z roku 1905. Ďalšie zábery Spišskej Starej Vsi – jediného mesta

Zamaguria – sa vyskytujú aj na ďalších pohľadniciach (Pohľad do ulice, Rímsko-katolícky kostol). Tieto sú nedatované, bez určenia autora snímok. Výnimku tvorí záber (inv.č.1891), kde autorom je Karol Divald, Prešov. Z obdobia rokov okolo 1900 pochádza pohľadnica miestnych kúpeľov v Spišskej Starej Vsi, ide o farebnú xerokópiu s rozmermi 140 × 94 cm.

Väčšie množstvo pohľadníc je so zábermi hradu v Niedzici. Najstarší z týchto záberov je z roku 1902 a ako vydavateľ je uvedený Divald. Ďalšie zábery vyšli vo vydavateľstve S.Semmel, Szczawnica, Krakow (okolo r. 1912), Feitzinger Ede, Č. Těšín (pred rokom 1912), Salon malarzy polskich, Krakow...

Ďalšie zábery zachytávajú Dunajec, Červený Kláštor, Tri koruny, zámok Czorsztyń, pltníkov na Dunajci, zrubovú kolibu, kúpele pri Červenom Kláštore – Smerdžonku. Vydavateľmi niektorých záberov bol Feitzinger, Český Těšín a J. Mrázek, ďalšie boli vydané vďaka Salónu poľských maliarov v Krakove. Na jednej pohľadnici s námetom Červeného Kláštora nachádzame pozoruhodnú informáciu: je na nej uvedené miesto vydania Spišská Stará Ves, nakladateľ Pavel Kuchta. Ďalší zaujímavý záber Pienin (ide o montáž záberov Červeného Kláštora, zámku Czorsztyń, vrch Sokolica) je zhotovený formou litografie a bol vydaný pred rokom 1900 v Krakowe. Pod výtvarný návrh sa podpísal M. Salba.

Romantický záber zrubovej koliby v Pieninách z obdobia pred rokom 1901 je z ateliéru Adolfa Divalda, Bardejov.

Kameňotlačou bol vyhotovený záber Pienin – časť Lesného potoka a je z roku 1899. Vyšla v nakladateľstve A. Szuberta.

Ako sme v úvode spomínali, množstvo fotografií sa v súčasnosti ešte nachádza v rodinných albumoch. Preto nie je možné vytvoriť akýsi ucelený obraz o fotografoch, ktorí sa vo svojej tvorbe venovali práve tejto oblasti Spiša. O tom, že aj tu nájdeme unikátne zábery, svedčí aj výber fotografií a pohľadníc od niektorých súkromných osôb.

Pri náhodnom výbere fotografií z obce Červený Kláštor sme objavili fotografie prevažne z obdobia 60.–70. rokov XX. storočia, ktoré zachytávajú napríklad mladých ľudí pri Dunajci, ženu s kočiarikom, chlapčeka pri drevnom plote, zábery z 1. svätého prijímania. Čarovne a pritom nostalgicky pôsobí exteriérová fotografia staršej ženy pred drevenicou, pri nej stojí dievčatko s bábikou. Žiaľ, nie je na nej uvedený ani rok, ani meno fotografa.

Medzi ďalšími zábermi, ako je napríklad záber chlapcov pasúcich kravy, skupinky detí a farára z 1. svätého prijímania, skupinová fotografia 6 žien a 3 mužov v kosodrevine, fotografia pltníka, exteriérová fotografia svadobného sprievodu, je unikátna fotografia interiéru žiakov v triede. Je bez bližšieho určenia, ale samotný záber – interiér školy, žiaci sediaci v laviciach má svoje čaro a historickú hodnotu.

Z iného zdroja sme objavili okrem svadobných rodinných fotografií (ateliér Tatranská Lomnica, Kežmarok...) aj zaujímavú fotografiu dvojice dievčat, stojacich pred maľovaným pozadím z fotoateliéru. Záber pochádza z 50. rokov XX. storočia.

Známa zberateľka pohľadníc na Slovensku – PhDr. Nora Baráthová vlastní niekoľko pozoruhodných záberov Pienin. Za všetky spomeniem fotografiu, ktorá je vyhotovená formou pohľadnice. Je na nej text: Pieniny – jazda loďkou Pieninami – Kahnfahrt. Vyšla nákladom u A. Marušinského v Spišskej Starej Vsi. Na zábere je 5 turistov s dieťaťom na plti, traja pltníci, v pozadí je plávajúca ďalšia plť. Pohľadnica pochádza z 1. polovice XX. storočia. Veľmi pekná a zaujímavá je pohľadnica interiéru Červeného kláštora. Autorom fotografie je už spomínaný amatérsky fotograf prof. A. Grosz. Pohľadnica vyšla tlačou vo vydavateľstve Turistik und Alpinismus v Kežmarku a pochádza z 30. rokov XX. storočia.

Pozornosť si zaslúžia aj pohľadnice mladých ľudí v zamagurskom kroji. Zo 60. rokov sa zachovali ďalšie pohľadnice Pienin, kde ako autor záberov sa uvádza P. Kováts, J. Košťál, Pollyák, v 70. rokoch Ladislav Rozman, K. Cích, F. Maleček, Vl. Košťál, Ing. L. Deneš, Jozef Cincík, L. Kyndrová, Ján Hajduch, Ľudovít Absolon.

Vďaka pomoci a ústretovosti sme mohli nahliadnuť aj do fotografického fondu našich kolegov v Poľsku – v Tatrzańskom parku narodovom v Zakopanem. Tu vo fonde sa nachádza 11 záberov formátu A4, na ktorých môžeme vidieť zábery Pienin. Ich autorom je Awit Szubert. Snímky zozbieral Walery Eljasz Radzikowski od roku 1901. Všetky zábery sú do hneďa tónované a sú nalepené na kartónovej podložke. Zábery Pienin robil v roku 1865 a 1866 ateliérový fotograf Franciszek Wyspianski (1836–1891), ktorý do roku 1865 mal ateliér v Ľvove, neskoršie v Krakove a od roku 1873 v Bialej okolo Bielska. Zábery boli vydané vo forme albumu „Pieniny”.

Významným ateliérovým fotografom, ktorý zhotovoval zábery v Pieninách od roku 1865, bol Awit Szubert (1837–1919). Narodil sa v Oswiečime, neskoršie sa vyučil v Akadémii maliarskych umení v Krakove a následne sa špecializoval v maliarstve v Ríme. Vzhľadom ku zlému zdravotnému stavu sa rozhodol zostať fotografom. Ateliérovú fotografiu absolvoval v roku 1860 vo Viedni u významných fotografov Bohra a Angerera. Od roku 1865 sa v letnej sezóne liečil a zároveň aj fotografoval v Szczawnici. V roku 1867 býval v Krakove a tam založil známy a vysoko ohodnotený fotografický ateliér. Za svoje fotografické práce bol Szubert ocenený medailami na svetovej výstave vo Viedni (1873), v Belgicku (1874), vo Viedni (1875), v Ľvove (1877) a v Paríži (1878).

Zábery prírody Pienin Szubert začal realizovať po roku 1870, keď ešte pracoval technikou mokrého kolodia. V roku 1872 vo varšavskom Ilustrovanom týždenníku boli publikované prvé drevoryty reprodukcí jeho záberov z Pienin, ktoré tlačou vyšli v diele Pohľady z Karpát. Reprodukcie neboli signované.

V roku 1878 pripravil Szubert pre Tovarištvo tatranské v Krakove svoj druhý album fotografií „Pohľady z Tatier a Pienin”. Zábery boli nalepené na špeciálne vytlačenom kartóne, ktorý obsahoval opis záberu a meno autora. V ozdobných doskách, ktoré obsahovali 28 fotografií, sa nachádzalo aj

7 záberov z Pienin (Czorsztyń, Niedzica, Hradná kaplnka v Niedzicy, Vnútrajšok hradu v Niedzicy, Holica a 2 zábery splavu Dunajca v Pieninách).

V roku 1879 Szubert pripravil posledný album so svojimi zábermi nalepenými na kartónoch „Pohľady Tatier a Podhalia”. Koncom 70. rokov Szubert predal svoje fotografie Szczawnice a Pienin. Boli predané jednotlivo aj v 12 záberových zostavách. Deväť fotografií A. Szuberta z Pienin Tovarištvo tatranské vydalo vo forme heliogravúr, ktoré boli vydané u Paulussena vo Viedni. Stali sa základom do ročníkov „Pamätníka Tovarištva tatranského”. V sérii IV, ktorá bola vydaná v roku 1892, boli zábery: 1. Sokolica, 2. Červená skalka, 3. Zákruta Dunajca, 4. Tri koruny a Červený Kláštor, 5. Ruiny hradu Czorsztynského.

V sérii XI v roku 1899 boli vydané zábery: 1. Czorsztyń a Niedzica, 2. Sedielko, 3. Splav Dunajca z Pienin.

V sérii XIII v roku 1901 bol vydaný záber Okruhlica, najvyšší štít Troch korún.

Okolo roku 1904 vydal svetlotlačou Pieniny a Szczawnicu.

Od polovice 90. rokov XIX. storočia zábery A. Szuberta z Pienin aj Štiavnice sa stali základom pre tlač pre rôzne vydavateľstvá, napríklad pre turistických sprievodcov aj pre pohľadnice, ktoré boli vydávané prostredníctvom autora ako aj cez iných vydavateľov.

Zábery Awita Szuberta sa vyznačujú veľmi dobrým technickým zhotovením, taktiež ich kompozícia je zaujímavá nielen ako materiál pre bádateľov dejín fotografie, ale taktiež slúži ako unikátna dokumentácia Pienin a ich okolia na prelome XIX. a XX. storočia⁴.

Sám Radzikowski začal od roku 1890 fotiť. V roku 1934 kúpil Witold Paryski zábery od W.E. Radzikowskeho. Neskoršie zbierku venoval Tatrzańskom parku narodovemu v Zakopanom (TPN). Už vyššie spomínaných 11 záberov Pienin sa zachovalo vďaka týmto dvom milovníkom fotografie. Ide o tieto zábery:

- 1) Fotografia Dunajca – na zábere v dolnej časti 2 pltníci, na zadnej strane je signatúra 28/XIII;
- 2) Fotografia Dunajca – v dolnej časti 1 sediaci goral a 2 pltníci, na zadnej strane signatúra 31/XII;
- 3) Fotografia Tri koruny, dole Dunajec, na zadnej strane signatúra 32/XIII;
- 4) Fotografia Sokolica, na zadnej strane 34/XIII;
- 5) Fotografia – Pohľad na zasneženú Maguru, signatúra 35/XIII;
- 6) Fotografia Czorstyna i Niedzice, ďalej text: Ruineer des Schlosses Czorstyn und Niedzica, bez čísla;
- 7) Fotografia – Pohľad na Miodzius (Miedziuš), pod tým text: Ogólny widok na Miodziuš Totalansicht des Etablissements Miodziuš, signatúra 30/XIII;

⁴ W. Siarzewski, *Tatrzański Park Narodowy. Monografia popularna*, TPN, Zakopane 2005.

- 8) Fotografia Štiavnice (zdroj Wanda kaplnka), na zadnej strane ručne písaný text: Dom znany Palaceum (u Szavnicy) a signatúra 29/XIII;
- 9) Fotografia – Tunel Žegiestovna (pohľad na železničný tunel), signatúra 3/XIII;
- 10), 11) Fotografia Rieka Poprad okolo Žegiestowa, signatúra 2/XIII, signatúra 4/XIII.

Na fotografiách je táto signatúra: Fotogr. A. Szubert, Krakow Nasladowniczo zastrzegasie, na zadnej strane pečiatka Witold Paryski.

Okrem týchto unikátnych fotografií Pienin má TPN vo svojom fonde aj niekoľko zaujímavých pohľadníc:

- 1) Pohľadnica Pienin – Widok z Czorstyn, autor fotografie Dr. T. Przypkowski, vydalo Polskie towarzystwo, je to hnedo-tónovaná matná pohľadnica, datovanie 50. roky XX. storočia;
- 2) Pohľadnica farebná Pienin, autor záberu M. Raczkowskie (1969);
- 3) Pohľadnica Pieniny – foto T.I.S.Zwoliński – Zakopan, pohľadnica do hnedá tónovaná, matná, datovanie: 50.–60. roky XX. storočia;
- 4) Fotografia-pohľadnica Pienin, čierno-biela lesklá fotografia – pohľadnica Pienin, na rube text: Pieninski park narodowy – Trzy Korony, autor fotografie: W.Strojny, produkcia PTTK, datovanie 50. roky XX. storočia;
- 5) Zaujímavá pohľadnica: Fotografia-pohľadnica Pieniny, na zábere pustovňa a pustovník v ruinách zámku sv. Kingi, čierno-biela matná pohľadnica, autor fotografie Wilfryd Gerhardt, datovanie 50. roky XX. storočia.

V rokoch 1859–1939 vychádzal varšavský ilustrovaný časopis Tygodnik Ilustrowany, jeho zakladateľom bol Józef Unger. kde boli publikované aj zábery Pienin (napríklad v roku 1862 Leto pod Pieninami v Tatrách, niektoré zábery sú doložené drevorytmi – Zamek Niedzica, Grabczynn – rysoval Fabijanski, Podbielski).

V roku 1872 vytvoril Gorazdowski drevoryt na návrh záberov Szuberta. V tom istom roku maliar A. Schoupe urobil Pohľad z Grabczyny v Pieninach na Červený Kláštor. Vzácné sú najstaršie pohľadnice kolorované Szczawnica, ktoré vyšli vo vydavateľstve S.Semmel-Szczawnica – datovanie 19.VII. 1901.

Neobvyklá pohľadnica Pienin – okienková, skladacia – má na úvodnom zábere mladého gorala s pišťalkou, cez rameno mu visí kapa, ktorá sa otvára (farebná tlač). Vo vnútri sa nachádzajú zábery: celkový pohľad na Pieniny, Tri koruny, Mních, Czorstyna, Dunajec...

Vo fonde múzea TPN v Zakopanom sa nachádzajú aj novšie zábery Pienin z 50.–60. rokov XX. storočia. Na jednej z pohľadníc sa uvádza meno vydavateľa: Arnold Strompf-Spišská Stará Ves.

Muzeum Tatrzańskie im. Tytusa Chalubinskiego v Zakopanom sa taktiež môže popýšiť nádhernými zábermi Pienin. Dva zábery z roku 1892 pochádzajú od W.E. Radzikowskeho. Ide o fotografie dohneda tónované, ktoré sú nalepená na kartónovej podložke. Obidva zábery daroval múzeu Witold Paryski.

Nádherný album s fotografiami Awita Szuberta predstavuje unikátnu zbierku – súbor čierno-bielych fotografií v celkovom počte 26 kusov (Kúpele na Dunajci, Hrad Niedzica, Czorsztyn, Sczawnica, Sokolica, Tri koruny, Jaskyňa Aksamitka, Malé Pieniny...) Samostatné fotografie (6 kusov) sú od fotografa K. Witkiewicza (datovanie 1910). V roku 1954 ich autor daroval múzeu.

Album fotografií PIENINY z medzivojnového obdobia predstavuje krásne zábery, pod ktoré sa podpísali Tadeusz a Stefan Zvolinski. Sú číslované od č. 1–140.

Vo fonde nechýbajú ani samostatné fotografie od A. Szuberta, ktoré sú nalepené na kartóne. Na niektorých fotografiách je uvedené datovanie 1888 (Červený Kláštor, Výjazd z Pienin), ďalšie sú bez datovania: Cukrová hora, Hukova hora, Sokolica od Sedielka, Pieninský potok, Pohľad na Sczawniczu od Kríža, Sokolica od Pieninského potoka, ...).

Uvedený prierez zachovalou fotografickou tvorbou Pienin a Zamaguria nemôžeme považovať za ucelený prehľad všetkých fotografov a námetov, ktoré v tejto oblasti pred mnohými rokmi vznikali. Je to len akýsi náčrt doposiaľ zistených informácií, ktoré je potrebné ďalej študovať, bádať a prezentovať. Toto nie je krátkodobá úloha, ale proces, ktorý bude ďalej pokračovať a snáď prinesie svoje plody v neskoršom období vo forme samostatnej publikácie, ktorá bude venovaná Pieninám v starej fotografii.

Zoznam použitej literatúry a materiálov:

Ilustrowany przewodnik po Spiszu, Orawie, Liptowie i Czadeckiem, Lwów – Warszawa 1921.

Pieninský národný park, AKCENT press service, Banská Bystrica 1992, s. 161.
Siarzewski Wiesław, *Tatrzański Park Narodowy. Monografia popularna*, TPN, Zakopane 2005.

Fotografické zbierkové fondy z archívu, múzeí a národných parkov.

Fotografie a pohľadnice zo súkromných zbierok.

Summary

The region of Zamagurie and Pieniny undoubtedly belong to the most attractive ones in the northern Spiš. Bountiful and inexhaustible source of region's historic potential, its valuable material and spiritual culture represent an inspiration for many scholars and laymen – historians, scientists, ethnographers, archeologists and artists even nowadays. *Pieniny depicted on an old photos* as a topic has not been treated integrally. Sumarizing all available information about this topic was quite problematic considering the fact that the existing photographs may be mostly found in private property. The only exception represents the photographic material which constitutes a part of scientific researches, e.g. ethnographic, naturalist etc. Unfortunately, archives and museums register only a tiny amount of such material concerning the region of Zamagurie and Pieniny in their funds. These photos, dealing with the technical aspect may be divided into positives and negatives. They

further can be thematically divided into exterior and interior ones. The latter ones may be further divided into family(personal) and group ones. Within the photographic material a separate part of the fund is constituted by the fund called Postcards a majority of which drew ideas from photos. Based on the study of material available it can be clearly stated that the photo studios in Zamagurie region had not been established. This was partly caused by the economic reasons characteristic for this region and also by archetypal life of people living there as well as by their priorities.

For this reason within the study of historical sources preserved, namely photographs and postcards depicting the region of Zmagurie and Pieniny, we can rely on various almanacs and publications, that have been published (e.g. TATERNIK, Turistaság és Alpinizmus, The Carpathian Association's yearbooks), as well as on the museum's and archives' funds.

The already given section of Pieniny and Zamagurie photographs cannot be considered a comprehensive summary of all the photographers and subjects that has gradually originated in this area. It's just an outline about the information that has been found by now; information, however, has to be studied, investigated and presented in the future. This is not a short-term task, rather a process that will continue and hopefully bring its fruit later in a form of a separate publication which will be devoted to Pieniny.

Key words: Spiš, Zamagurie, Pieniny, old photography, positive, negative, family photo, collective photography, portrait photography, collection fund, photo studio, shot, stereophotography, postcard.

(preklad Mgr. Barbora Cintulová)

1. Pohľadnica: Plavba po Dunajci v roku 1906

Vydané v rámci cyklu Čaro starých pohľadníc vo vydavateľstve READY, Košice
Zo zbierkového fondu Ľubovnianskeho múzea v Starej Ľubovni

2. Pohľadnica: Červený Kláštor v roku 1926

Vydané v rámci cyklu Čaro starých pohľadníc vo vydavateľstve READY, Košice
Zo zbierkového fondu Ľubovnianskeho múzea v Starej Ľubovni

3. Fotografia dvojice dievčat zo Zamaguria
Nedatované, neznámy fotoateliér
Zo súkromnej zbierky (R.Scholczová)

4. Svadobná fotografia zo Zamaguria
Rok 1954, neznámy fotoateliér

5. Pohľadnica Pienin – Huková hora
Zo súkromnej zbierky (PhDr.N.Baráthová)

6. Pohľadnica Pienin: Červený Kláštor v pozadí s Trojma korunami
Vydavateľstvo „Salon Malarzy Polskich w Krakowie, 13.VIII.1923
Zo súkromnej zbierky (PhDr.N.Baráthová)